

عوامل مؤثر در مهاجرت روستائیان به شهرها، با تأکید بر شبکه مهاجرت

(مورد: دهستان رستم دو)

علی شمس‌الدینی* - دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران

پروین گرجیان - کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی

پذیرش نهایی: ۸۹/۶/۲۵

دریافت مقاله: ۸۹/۲/۲۰

چکیده

تلاش به منظور ایجاد رفاه، ارتقاء معیشت و دستیابی به زندگی بهتر از جمله اهداف اجتماعی بشر به منظور ماندگاری در کلیه عرصه‌های سکونتگاهی می‌باشد. از این رو افراد در راستای فرار از مشکلات و تنگناهای موجود در محل سکونت خویش و همچنین برخورداری از خوشبختی و آنچه که حق طبیعی انسان برای ادامه زندگی قلمداد می‌گردد؛ به فضای سکونتگاهی دیگر مهاجرت می‌کنند. در راستای این روند جمعیتی؛ روستائیان به منظور استفاده از امکانات معیشتی-رفاهی و نیز در جهت یافتن شغل و ایجاد درآمد مکفی، به سمت شهرها و دیگر مراکز اقامتگاهی کشور مهاجرت می‌کنند. در این مسیر حرکت، عموماً افراد روستایی تمایل دارند به سمت مراکز رهنمای شوند که علاوه بر رفع نیازمندی‌های اقتصادی - اجتماعی آنان؛ این فضای جدید بتواند جوابگوی احساسات و ادراکات فرهنگی - هویتی آنها نیز باشد.

در این پژوهش که با رویکرد تحلیلی - توصیفی انجام گرفته است؛ تلاش است با تکیه بر مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی، ضمن بررسی و تحلیل عوامل مؤثر بر مهاجرت روستائیان دهستان رستم دو از توابع شهرستان رستم به دیگر نقاط سکونتگاهی منطقه، نقش پیوندهای قومی - فرهنگی (شبکه مهاجرت) شهرها را در این جذب جمعیتی تجزیه و تحلیل نماییم. نتایج تحقیق حاکی از آن است که عوامل متعدد اقتصادی، اجتماعی و طبیعی در مهاجرت روستائیان دهستان مؤثر بوده‌اند. در این میان، حدود ۸۰ درصد از مهاجرین مورد مطالعه عوامل اقتصادی از جمله جستجوی شغل و دستیابی به درآمد بیشتر را مهم‌ترین دلیل کوچ خود ذکر کرده‌اند. همچنین قریب به اتفاق ۴۰ درصد از روستائیان مهاجر به شهر محلی مصیری و شهرهای استان کهگیلویه و بویراحمد به ویژه یاسوج که دارای پیوندهای قومی - فرهنگی مستحکمی با روستاهای مبدأ مهاجرت می‌باشند، نقل مکان نموده‌اند.

واژگان کلیدی: روستا، مهاجرت روستایی، شبکه مهاجرت، شهرستان رستم

۱. مقدمه

حرکت، جابه‌جایی و مهاجرت انسان‌ها از یک نقطه سکونتگاهی به نقطه‌ی دیگر تاریخی برابر با عمر بشر دارد. به گونه‌ای که انسان‌های اولیه حرکت را فرصتی جهت به دست آوردن آذوقه و نیازمندیهای حیاتی خویش می‌دانستند. به عبارت دیگر تلاش برای ادامه بقا و جستجوی شرایط زیست مساعدتر؛ بشر را وادار به ترک زادگاه خود و کوچ به سمت مناطقی می‌نمود که از شرایط محیطی و اقتصادی- اجتماعی بهتری جهت گذران زندگی و رفع نیازهای حیاتی وی برخوردار بودند. بدین‌منوال با پیچیده‌تر شدن اوضاع معیشتی و کیفیت زندگی در جوامع بشری؛ افراد و گروه‌های انسانی به تبعیت از فرآیند تفکرگرایی و رشد فن‌آوری‌های تسهیل‌کننده زندگی به ویژه در دهه‌های اخیر، تمایل فراوانی برای جلای اقامتگاه خویش و مهاجرت به دیگر کانون‌های سکونتگاهی از خود نشان داده‌اند. در این میان؛ روستائیان به عنوان فقیرترین اقشار جامعه به ویژه در کشورهای درحال توسعه که به دلیل شرایط سیاسی، اقتصادی - اجتماعی و همچنین وجود نابرابری‌های فضایی حاکم بر عرصه‌های سکونتگاهی، سالیان متمادی با فقر و مشکلات زیست- معیشتی روبه‌رو بوده‌اند، با رشد فزاینده ارتباطات و مناسبات روستایی- شهری در این گونه کشورها؛ با مقایسه وضعیت زندگی خود با دیگر افراد جامعه (به ویژه گروه‌های شهرنشین) در تلاش به منظور تغییر این وضعیت ناخوشایند و همچنین کسب رفاه بیشتر رهسپار شهرها و دیگر مراکز جمعیتی می‌شوند. کشور ایران به مانند دیگر جوامع درحال توسعه از این روند مهاجرتی روستا - شهری دور نبوده است. به نحوی که اجرای اصلاحات ارضی و تبدیل نفت به مهم‌ترین منبع مازاد اقتصادی در سطح ملی و همچنین کاهش نقش کشاورزی در تولید داخلی و صادرات، موجب برهم خوردن رابطه متعادل شهر و روستا شد و شهرها به مکانی برای تمرکز مازاد اقتصادی ملی، گسترش زیرساخت‌های صنعتی - مالی و مراکز اصلی اشتغال نیروی کار دستمزدی به خصوص برای روستائیان تبدیل شدند (حسامیان، ۱۳۸۵: ۴۹-۵۰). از این‌رو روستائیان به تاسی از شرایط حاکم بر کشور در راستای بهره‌مندی از مواهب نوسازی (و رشد) که عموماً در شهرها متمرکز شده بودند؛ به سمت این کانون‌های برخوردار از خدمات، اشتغال و آزادای‌های فردی مهاجرت نمودند. این روند که بعد از انقلاب اسلامی به دلیل فضای اجتماعی - سیاسی حاکم بر کشور و همچنین بروز جنگ و به وجود آمدن شرایط اقتصادی - معیشتی نامساعد برای روستائیان؛ - علیرغم توجه به مباحث عدالت فضایی در توزیع منابع بین تمام اقشار جامعه از سوی نهادها و دستگاه‌های دولتی-، شدت گرفت؛ موجب سیل عظیم روندهای مهاجرتی روستائیان به سمت شهرها در جهت دستیابی به شغل و درآمد بیشتر و نیز برخورداری از خدمات اجتماعی! فرهنگی موجود در شهرها شده است.

۲. بیان مسأله

آنچه که در فرآیند مهاجرتی قابل تأمل است؛ چرایی، علل و انگیزه‌های مهاجرت روستائیان به سمت مراکز شهری می‌باشد. چراکه بسته به ویژگی‌های طبیعی، شرایط اقتصادی - اجتماعی و همچنین تفاوت‌های تاریخی، قومی و فرهنگی روستاهای مبدأ مهاجرت؛ روستائیان با توجه به اهداف عالی‌ه زندگی از حیث معیشتی - رفاهی که مد نظر دارند؛ دست به نقل مکان به شهرها می‌زنند. به عبارت دیگر وجود عوامل مهمی از قبیل بروز مخاطرات محیطی (خشکسالی، سیل، زلزله)، رفع نیازمندی‌های زیستی - بیولوژیک، دسترسی به امکانات و تسهیلات معیشتی - رفاهی، به همراه دستیابی به شغل جدید و درآمد بیشتر، رفع فقر و بیکاری به لحاظ اقتصادی و برآوردن احتیاجات فرهنگی - اجتماعی همچون تحصیل، بالابردن سطح فرهنگ و تمایل به زندگی در نقاط خاص از مهم‌ترین انگیزه‌های مهاجرت روستائیان به دیگر مراکز سکونتگاهی کشور محسوب می‌شود (طاهرخانی، ۱۳۸۰).

بدین‌منوال روستائیان به ویژه آنان که در محرومیت و فقر اقتصادی - اجتماعی مضاعف به سر می‌برند در اولین فرصت روستای زادگاه خود را به مقصد شهرها ترک می‌کنند. در این راستا، توجه به انگیزش و انتخاب مقصد مهاجرت‌ها گواه از حرکت روستائیان به سمت مراکزی است که تعدادی از خویشان و آشنایان آنها در آن کانون‌ها زندگی می‌کنند. به طوری که اقوام ساکن در شهرهای مقصد کوچ روستائیان؛ منبع اصلی برای کسب اطلاعات در مورد چگونگی مهاجرت، زندگی و کمک مهمی برای مهاجرین جدید محسوب می‌شوند (Massy, 1987. Salaff & Siu-lun, 1999: 42).

بنابراین تعدادی از مهاجرین روستایی مقیم در شهرها؛ با تشکیل یک زنجیره هم‌بسته از مراودات و تعاملات اجتماعی - اقتصادی با ساکنین روستاهای مبدأ کوچ، ضمن هدایت جریانهای مهاجرتی ریسک مهاجرت روستائیان را کاهش داده و سبب متعادل نمودن شرایط اولیه زندگی تازه‌واردان روستایی در شهرها می‌شوند.

در چارچوب موضوع مورد مطالعه در این تحقیق، ساکنان روستایی شهرستان تازه تأسیس رستم از توابع استان فارس با توجه به دامنه پراکندگی (۱۹۰ آبادی) و مکان‌گزینی در دو بخش و چهار دهستان، در طی سالیان اخیر به علت فقر و عدم برخورداری بسیاری از این روستاها از تسهیلات خدماتی! رفاهی و همچنین فرار از بیکاری، به دست آوردن شغل و درآمد رهسپار مراکز شهری محلی، ناحیه‌ای و منطقه‌ای پیرامون روستاهای خود شده‌اند. از این‌رو در پژوهش حاضر که با هدف تحلیل رفتاری علل جریانات مهاجرتی روستا - شهری در چارچوب مکانی روستاهای دهستان رستم دو، با تکیه بر نظریه شبکه مهاجرت در جذب جمعیتی روستائیان به این مراکز

سکونتگاهی انجام گرفته است. تلاش است، با رویکردی بنیادی-کاربردی و انجام مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی علت مهاجرت روستائیان مورد مطالعه را به دیگر نقاط سکونتگاهی منطقه تجزیه و تحلیل نمائیم. همچنین با شناخت و آگاهی از مقصد کوچ روستائیان نمونه؛ نقش پیوندهای قومی- فرهنگی این گونه مراکز شهری را در جذب مهاجرت‌های روستایی شهرستان مورد بررسی و تحلیل قرار دهیم.

۳. روش تحقیق

روش تحقیق در این مقاله از نوع توصیفی- تحلیلی و نوع پژوهش کاربردی- بنیادی است. همچنین روش جمع‌آوری اطلاعات با استفاده از دو روش مطالعات کتابخانه‌ای (فیش‌برداری، کتابخوانی، مقاله، پایان‌نامه) و نیز روش میدانی (مشاهده، مصاحبه و تکمیل پرسش‌نامه) انجام شده است.

در انتخاب روستاهای نمونه از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای استفاده شده است، ابتدا روستاها را برحسب جمعیت، براساس سرشماری سال ۱۳۸۵، طبقه‌بندی نموده، سپس آبادیهای کمتر از ۱۰۰ نفر را از جدول حذف و روستاهای بیشتر از آن را مورد توجه قرار داده‌ایم. همچنین در این انتخاب؛ نحوهٔ پراکندگی و فاصله روستاهای نمونه از یکدیگر در سطح دهستان مورد نظر قرار گرفته است. در نهایت، ۳ روستا از توابع دهستان رستم ۲ (تل بندو، سرآب سیاه و گنجالو) به عنوان روستاهای نمونه انتخاب گردیده است.

به منظور بررسی علت و انگیزش مهاجرت روستائیان به شهرها از تکنیک‌های پرسش‌نامه، مصاحبه، مشاهده (با حجم آماری ۹۰ خانوار از هر سه روستا)، و مطالعه آمارهای جمعیتی روستاها از سال ۱۳۴۵ تا ۱۳۸۵ و ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۸ استفاده نموده‌ایم. همچنین نتایج حاصل از پرسش‌نامه‌ها بوسیله نرم‌افزار *SPSS* تحلیل آماری شده است. نهایتاً فرضیات زیر جهت تدوین مقاله مطرح می‌شود:

- ۱- کمبود اشتغال در روستاها، رفع بیکاری و نیز کسب درآمد بیشتر، عامل اصلی مهاجرت روستائیان دهستان به خارج از فضای روستاهای مورد مطالعه می‌باشد.
- ۲- شهرهای استان کهگیلویه و بویراحمد بویژه یاسوج به دلیل داشتن پیوندهای مستحکم فرهنگی- قومی با ساکنین شهرستان؛ دارای بیشترین جذب مهاجرین روستاهای مورد مطالعه بوده‌اند.

۴. مبانی نظری

از آنجا که در ارتباط با موضوع مهاجرت چرایی، چگونگی و علل حاصله از این فرآیند در رشته‌های مختلف علوم انسانی به فراوانی مطلب نوشته شده است.^۱ در این مقاله با توجه به نوع پژوهش؛ شرح مختصری از عوامل مؤثر در مهاجرت با تکیه بر نظریه جاذبه - دافعه و همچنین شبکه مهاجرت بیان می‌شود.

۴-۱. نظریه جاذبه - دافعه

با قبول این مطلب که: مهاجرت به عنوان مهم‌ترین صورت تحرک مکانی جمعیت در یک قلمرو جغرافیایی، حرکت یک فرد یا گروهی از افراد در امتداد مرزهای یک واحد سکونتگاهی به واحدی دیگر برای اقامت دائم یا موقت در مکانی غیر از زادگاه فرد است (Khotari, 2002: 16). انگیزه‌های مهاجرتی^۲ افراد بسته به ویژگی‌های محیطی و شرایط زمانی- مکانی هر کانون سکونتگاهی برای فرار از محل زندگی و حرکت به سوی مکانی دیگر متفاوت می‌باشد. این محرک‌های حرکتی می‌تواند، هم ریشه در مقصد و هم در مبدأ داشته باشد. بدین معنا که عواملی سبب حرکت از مبدأ می‌شوند که اصطلاحاً به آن عامل «دافعه»^۳ گویند و عواملی سبب تسریع حرکت در مقصد می‌شوند که به آن عامل «جاذبه»^۴ می‌گویند (لهسایی‌زاده، ۱۳۶۸: ۸۲). در هر حرکت مهاجرتی بین نقاط مختلف؛ معمولاً فقط یکی از این عوامل دخالت ندارد، بلکه تصمیم به حرکت، نیازمند عملکرد هر دو عامل می‌باشد. پس، در این دیدگاه مهاجرت عموماً ناشی از وجود نابرابری‌های شغلی- درآمدی، کمبودهای خدماتی و تفاوت در سطوح کیفیت زندگی بین مناطق شهری و روستایی است. این نظریه که به مدل «رانش» و «کشش» در باب مهاجرت‌های روستا - شهری معروف است. مبنای حرکت جمعیت را بر اندیشه " توسعه ناهماهنگ شهر و روستا "، به عبارت دیگر وجود تضاد و نابرابری اقتصادی - اجتماعی میان این دو فضای سکونتگاهی قرار می‌دهد

۱. منابع مهم در این زمینه عبارتند از: لهسایی‌زاده: ۱۳۶۸؛ پیتیه: ۱۳۶۹؛ فیندلی: ۱۳۷۲؛ طاهرخانی: ۱۳۸۰ و ۱۳۸۱؛ ابراهیم‌زاده: ۱۳۸۰ و ۱۳۸۵؛ زنجانی: ۱۳۸۰؛ قاسمی‌اردهانی: ۱۳۸۵؛ مزیدی و همکاران: ۱۳۸۵؛ جلالیان و همکاران: ۱۳۸۶؛ قدیری‌معصوم و همکاران: ۱۳۸۷ و ...).

2- Migration Stimulating Conditions

3- Push Factor

4- Pull Factor

(فیندلی، ۱۳۷۲: ۵۶). در این راستا و به اعتقاد بوگ^۱ جاذبه‌ها عمدتاً فرصت‌های شغلی بهتر، دستیابی به درآمد بیشتر، وجود مراکز تفریحی، فعالیت‌های فرهنگی، شرایط خوب محیط کار و زندگی همانند مسکن و خدمات رفاهی و فرصت‌های کسب آموزش‌های حرفه‌ای را شامل می‌شود که بیشتر در شهرها متمرکزند و عواملی چون کاهش منابع مالی و کم توجهی به بخش کشاورزی، مکانیزه شدن کشاورزی و در نتیجه محدودیت‌های شغلی در این بخش و بیکاری فزاینده، نبود بستر مناسب برای رشد خلاقیت‌های فردی و اجتماعی، حوادث طبیعی مستمر و کمبود امکانات معیشتی-رفاهی پاره‌ای از دافعه‌ها می‌باشند که در محیط‌های روستای وجوددارند (زنجانی، ۱۳۸۰، جلالیان و همکاران، ۱۳۸۶: ۹۰). در نهایت، مهاجرت‌های روستا! شهری در کشورهای جنوب ناشی از مسائل حاد و لاینحل روستاهاست و عموماً به منظور جستجوی محل مناسب برای زندگی و فعالیت صورت می‌گیرد (سعیدی، ۱۳۷۹: ۸۹).

۴-۲. شبکه مهاجرت

از آنجائی که تصمیم‌گیری برای مهاجرت، نوعی تصمیم به سرمایه‌گذاری است که در آن هزینه‌ها و دستاوردهای شخصی مهاجر در طول زمان واقعیت می‌یابد (پاپلی‌یزدی و همکاران، ۱۳۸۲: ۲۲۶)، اصولاً روستائیان تمایل به حرکت و کوچ به شهرها و مقاصد را دارند که در آنجا بتوانند با کمک گرفتن از دیگران و تعدیل نمودن شرایط اولیه سکنی‌گزیدن؛ ضمن کاستن از هزینه‌های مهاجرت بر سودمندی بیشتر و رفاه حاصله از این فرایند بیفزایند. در این راستا؛ اگر ما محل زندگی را مرجعی برای تعیین هویت افراد بدانیم؛ مهاجرت و به تبع آن سکونت در مکان جدید می‌بایست هماهنگ با فرهنگ و هویت افراد مهاجر باشد. به عبارت دیگر روستائیان بعنوان جامعه‌ای که از پیشینه مستحکم فرهنگی-اجتماعی و ادراکات قومیتی مشابه و پیچیده با هم برخوردارند. به دلیل ترس ذهنی، تعصب، داشتن خرده فرهنگ دهقانی و احساس عدم اطمینان و امنیتی که از آینده خویش دارند (ازکیا، ۱۳۸۴: ۱۲۴-۱۲۱)، سعی می‌کنند با بسط دامنهٔ مراودات و ارتباطات انسانی-اجتماعی خویش (در یک چارچوب بسته) در کنار خویشاوندان و آشنایان خود زندگی کنند. از این‌رو کلیه روستائیان بعد از ترک روستای

خود در اولین اقدام به فکر حرکت و کوچ به سمت کانون‌هایی هستند که تعدادی از اقوام نسبی و سببی آنها در آنجا زندگی می‌کنند.

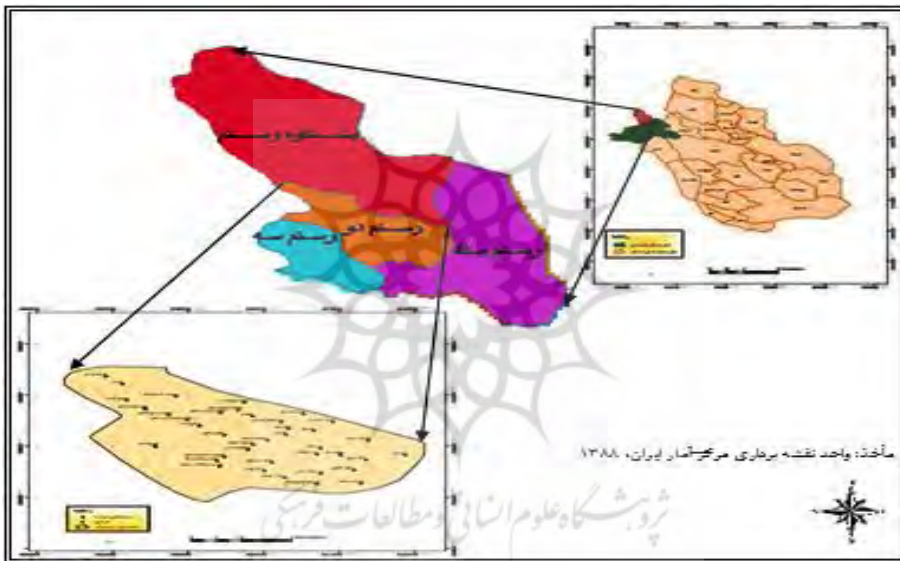
در تأیید این مطلب؛ تحقیقاتِ شنايدر^۱ حاکی از این نکته می‌باشد: که اکثریت مهاجرین شهرهای «چیانگ‌مایی» و «باجیو» در تایلند و فیلیپین تحت تأثیر شبکه روابط اجتماعی قوی صورت گرفته است (لینچ، ۱۳۸۶: ۱۳۰). همچنین مطالعات موجود در خصوص مهاجرین روستایی فیلیپینی و اندونزیایی به شهرهای مانیل و جاکارتا نیز نشان می‌دهد که مهاجرین زمانی که به محل جدید وارد می‌شوند؛ حمایت‌های مورد نیازشان را از خویشاوندان دریافت می‌کنند (باستانی و همکاران، ۱۳۸۶: ۱۴۱ به نقل از لویز و هولنشتاینر، ۱۹۷۶ و تمپل، ۱۹۷۴). در کشور ما نیز روند مهاجرت روستائیان به صورت خانوادگی به واسطهٔ تبعیت و ارتباط با اقوام ساکن در شهر و همچنین به تأسی از عوامل اجتماعی - فرهنگی، بعد از دلایل و انگیزه‌های اقتصادی همچون پیدا کردن شغل دارای بیشترین تعداد مهاجرت‌ها بوده است (قاسمی‌اردهائی، ۱۳۸۵، ۷۶). بدین ترتیب؛ وجود شبکه‌های مهاجر، مهاجرت افراد را به چند روش زیر آسان‌تر می‌کند: ۱) افراد در تماس با مهاجران درمی‌یابند که در جایی به جز محل اقامت فعلی‌شان، ممکن است از رفاه بیشتری برخوردار شوند؛ ۲) شبکه‌های مهاجر، با کسب اطلاعات دربارهٔ راه‌های ایمن و ارزان هزینه‌های مسافرتی را کاهش می‌دهد. همچنین این شبکه‌ها هزینه‌های عاطفی مهاجرت را کاهش می‌دهند؛ ۳) شبکه‌های مهاجر با کمک به افراد در پیدا کردن شغل، منافع مورد انتظار از مهاجرت را افزایش می‌دهند؛ ۴) شبکه‌های مهاجر به کاهش هزینه‌های زندگی مهاجر جدید کمک می‌کنند (کازمی‌پور و همکاران، ۱۳۶؛ به نقل از کوران و ریوروفوننتز، ۲۰۰۳).

بنابراین در یک شبکه مهاجرت، کلیه افراد هم‌نوع و حتی آشنا به صورت زنجیره هماهنگ به یکدیگر وصل می‌شوند، و افراد به شکل نظام‌وار در حل مسایل هم‌کیشان خود می‌کوشند. همچنین شبکه‌های واقعی روابط اجتماعی یکی از اجزای جدایی‌ناپذیر سرمایهٔ اجتماعی شهروندان در جهت تأمین منافع متقابل تلقی می‌شود (ازکیا و همکاران، ۱۳۸۵: ۲۸). از این‌رو؛ شبکه‌های مهاجرت در شهرهای مقصد؛ به ویژه آنان که با هم اشتراکات خویشاوندی، قومی و زبانی دارند، گروه مستحکمی با عواطف قوی تشکیل داده و با تکیه بر ارزش‌های هویت‌خواهی و نوع‌دوستی، برای مهاجرین روستایی

تازه وارد به عنوان منبعی سودآور و وسیله‌ای برای پیداکردن شغل، وسایل رفاهی، پول، و اعتبار در این عرصه‌های سکونتگاهی جدید محسوب می‌شوند.

۵. شناخت محدوده مورد مطالعه

محدوده مورد مطالعه در این پژوهش را دهستان رستم دو با ۳۴ آبادی و ۱۰۹ کیلومتر مربع وسعت از توابع بخش مرکزی شهرستان رستم یکی از نواحی ۲۶ گانه استان فارس شکل می‌دهد (شکل ۱). که در این تحقیق روند و علل مهاجرت ساکنین سه روستای بزرگ دهستان به نامهای تل بندو، سرآسیاب و گنجالو مورد مطالعه و بررسی قرار می‌گیرد.

شکل ۱. جایگاه محدوده مورد مطالعه در تقسیمات سیاسی

به لحاظ مطالعات توپوگرافی روستاهای دهستان به دو دسته دشتی و کوهستانی یا تپه‌ای تقسیم می‌شوند (جدول ۱). که این امر (موقعیت توپوگرافی) تأثیری مهم در روند مهاجرت روستائیان دارد.

جدول ۱. تعداد و درصد روستاهای دهستان رستم دو به لحاظ وضعیت توپوگرافی

درصد	تعداد آبادی	تیپ روستا
۳۵/۳	۱۲	دشتی
۶۴/۷	۲۲	کوهستانی یا تپه‌ای
۱۰۰	۳۴	جمع

مأخذ: مرکز آمار ایران، سرشماری عمومی نفوس و مسکن، سال ۱۳۸۵

مشاهده می‌شود در محدوده مورد مطالعه بیش از ۶۴ درصد از روستاهای دهستان موقعیت کوهستانی - تپه‌ای داشته‌اند. در بین روستاهای نمونه: روستاهای گنجالو و سرآب‌سیاه دارای موقعیت کوهستانی! تپه‌ای و روستای تل‌بندو موقعیتی دشتی دارد. از نظر جمعیتی روستاهای دهستان در طی دو سرشماری اخیر با کاهش جمعیت روبه‌رو بوده‌اند. به طوری که در سال ۷۵ کل جمعیت دهستان ۷۱۷۳ نفر با ۳۹ آبادی سکونتگاهی بوده که این مقدار در سال ۸۵ به ۶۸۶۴ نفر و ۳۴ آبادی علیرغم نرخ موالید بالا رسیده است. از نظر وضعیت فعالیت و اشتغال در محدوده مورد مطالعه، در سال ۱۳۸۷ از کل جمعیت در سن فعالیت روستاهای نمونه ۲۶/۲ درصد از افراد به کار اشتغال داشته‌اند.

جدول ۲. وضعیت اشتغال در روستاهای نمونه مطالعه دهستان رستم دودر سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۷

شرح نام روستا	۱۳۷۵					۱۳۸۷				
	جمعیت ۱۰ساله و بیشتر	جمعیت شاغل		کل شاغلین	درصد	جمعیت ۱۰ساله و بیشتر	جمعیت شاغل		کل شاغلین	درصد
		زن	مرد				زن	مرد		
تل بندو	۴۷۱	۱	۱۰۶	۱۰۷	۲۲/۷۱	۷۲۱	۲	۱۸۲	۱۸۴	۲۵/۵
سرآب سیاه	۱۴۰	-	۳۱	۳۱	۲۲/۱	۱۹۶	-	۵۲	۵۲	۲۶/۵
گنجالو	۱۰۰	۱	۲۶	۲۷	۲۷	۱۷۳	۱	۴۹	۵۰	۲۸/۹
جمع	۷۱۱	۲	۱۶۳	۱۶۵	۲۳/۲	۱۰۹۰	۳	۲۸۳	۲۸۶	۲۶/۲

مأخذ: سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۷۵ و بررسی‌های میدانی

ملاحظه می‌گردد که کل شاغلین روستاهای نمونه در سال ۱۳۷۵، ۱۶۵ نفر یعنی ۲۳/۲ درصد بوده است که این رقم در سال ۱۳۸۷ به ۲۸۶ نفر یعنی ۲۶/۲ درصد رسیده است. در بین این سه روستا گنجالو با ۲۸/۹ درصد، بیشترین شاغلین و روستای تل‌بندو با ۲۵/۵ درصد، کمترین درصد شاغلین را داشته است.

۶. یافته‌های پژوهش

۶-۱. رشد جمعیت و روند مهاجرت در روستاهای نمونه

در سال‌های ۱۳۷۵ تا ۸۸، جمعیت روستای تل‌بندو افزایشو جمعیت روستاهای سرآب‌سیاه و گنجالو کاهش یافته است (جدول ۳). همچنین سه روستای تل‌بندو، سرآسیاب و گنجالو در طی سال‌های ۸۰ تا ۸۷ به ترتیب دارای نرخ رشدی برابر با ۱/۱، ۲- و ۱۲- بوده‌اند.

جدول ۳. تعداد جمعیت در روستاهای نمونه از سال ۱۳۷۵ تا ۸۸

سال روستا	۷۵	۸۰	۸۱	۸۲	۸۳	۸۴	۸۵	۸۶	۸۷	۸۸
تل بندو	۷۰۸	۷۸۷	۷۹۵	۷۹۴	۷۸۰	۸۰۶	۸۱۹	۸۶۰	۸۶۰	۸۵۴
سرآب سیاه	۲۰۹	۲۳۰	۲۳۸	۲۴۱	۲۳۵	۲۵۱	۲۲۷	۲۲۷	۲۲۶	۲۲۴
گنجالو	۱۵۳	۲۰۰	۲۰۹	۲۰۶	۲۰۶	۱۹۹	۲۰۵	۲۲۷	۲۰۵	۱۹۸
جمع	۱۰۷۰	۱۲۱۷	۱۲۴۲	۱۲۴۱	۱۲۲۱	۱۲۵۶	۱۲۵۱	۱۳۱۴	۱۲۹۱	۱۲۷۶

مأخذ: واحد آمار مرکز بهداشت و درمان شهرستان رستم

از نقطه نظر مهاجرت در طی سه سال اخیر علیرغم ورود ۹۲ نفر مهاجر به روستاهای مورد مطالعه، ۱۶۳ نفر از روستای زادگاه خود به مقصد شهرها خارج شده‌اند (جدول ۴).

جدول ۴. تعداد افراد مهاجر به داخل و خارج روستاهای نمونه در طی سال‌های ۱۳۸۶ و ۱۳۸۷

نام روستا	سال ۱۳۸۶		سال ۱۳۸۷	
	داخل		خارج	
	زن	مرد	زن	مرد
تل بندو ^(۱)	۲۲	۲۸	۳۱	۳۱
سرآب سیاه ^(۲)	۲	۱	۳	۵
گنجالو ^(۳)	-	-	۸	۱۴
جمع	۲۴	۲۹	۴۲	۵۰

مأخذ: (۱) خانه بهداشت دهنوسادات (۲) خانه بهداشت منصورآباد سفلی (۳) خانه بهداشت دزدک علیا

۲-۶. بررسی علل مهاجرت در ناحیه مورد مطالعه

همان طور که بیان شد در مهاجرت عوامل طبیعی، اقتصادی! اجتماعی و شخصیتی افراد توأمأ با یکدیگر نقش اساسی ایفا می‌کنند. از این رو در بین روستاییان مهاجر دهستان رستم دو می‌توان دلایل زیر برای مهاجرت آنها برشمرد:

۱-۲-۶. عوامل طبیعی

الف) آب و هوا: به تبعیت از شرایط اقلیمی ناحیه؛ در این دهستان تابستان‌ها بسیار گرم و خشک می‌باشد؛ تاجائی که در بعضی روزها دمای هوا به ۴۰ تا ۴۵ درجه نیز می‌رسد. و از آنجائی که در گذشته نه چندان دور روستاهای این شهرستان محل قشلاق و شهر یاسوج مکان ییلاق عشایر منطقه بوده است، تعدادی از ساکنین دهستان در فصل تابستان به کانون‌هایی با هوای متعادل‌تر مثل شهر یاسوج مهاجرت می‌کنند.

ب) **ناهمواری:** با توجه به وضعیت توپوگرافی ناحیه، بخشی از دهستان رستم دو (۶۵ درصد) در نواحی کوهستانی و شیب‌دار شکل گرفته است. و چون در این عرصه‌ها، فضا و زمین کافی برای کشاورزی و انجام دیگر فعالیت‌های درآمدزا وجود ندارد، روستائیان در فقر و با مشقت فراوانی زندگی می‌کنند. پس، این مسئله به عنوان یکی از عوامل دافعه و مهاجرت روستائیان محسوب می‌گردد.

۲-۲-۶. عوامل اقتصادی

بررسی‌های میدانی نشان می‌دهد: که تأثیر عوامل اقتصادی در مهاجرت روستائیان دهستان رستم دو از سایر عوامل بیشتر بوده است. به طوری که از تعداد ۹۰ پرسش‌نامه، تعداد ۷۲ نفر یعنی ۸۰ درصد، دلیل اصلی مهاجرت خود را عوامل اقتصادی عنوان کرده‌اند که از این تعداد ۴۲ نفر آنها کسب درآمد بیشتر و جستجوی شغل را با هم ذکر کرده‌اند. ۱۲ نفر به تنهایی کار و شغل و ۶ نفر کسب درآمد بیشتر را به تنهایی بیان کرده و بقیه عوامل اقتصادی را با عوامل اجتماعی توأم ذکر نموده‌اند. این افراد دلایل و مشکلاتی همچون (افزایش جمعیت و کاهش سرانه اراضی، ورود تکنولوژی‌های نوین کشاورزی به روستاها و بالطبع افزایش بیکاری، پایین بودن بازده نهایی کار و فعالیت در نواحی روستایی، بالابودن درآمد و بازدهی بیشتر فعالیت‌ها در شهرها، وابستگی مصرفی جامعه روستایی دهستان به شهر و همچنین وقوع خشکسالی‌های پی‌درپی در منطقه به همراه پایین آمدن درآمد روستائیان، کمبود سرمایه و نبود زمینه انجام فعالیت‌های صنعتی - خدماتی در روستاها) را از مهم‌ترین عوامل اقتصادی مؤثر بر مهاجرت خود به شهرها ذکر نموده‌اند.

۲-۳-۶. عوامل اجتماعی و فرهنگی

دومین عامل عمده در مهاجرت‌های روستائیان دهستان بعد از عوامل اقتصادی؛ وجود جاذبه‌ها و دافعه‌های اجتماعی - فرهنگی در شهر و روستاها می‌باشد. بر این اساس عمده‌ترین مسائل اجتماعی - فرهنگی که سبب مهاجرت از روستاهای دهستان رستم دو شده‌اند، به ترتیب عبارتند از:

الف) کمبود امکانات و خدمات رفاهی - معیشتی در روستاها: از دیگر علل و انگیزه‌های مهاجرت روستائیان دهستان رستم دو، وجود امکانات و خدمات رفاهی بیشتر در شهر و کمبود آن در روستاها می‌باشد. بنحویکه به لحاظ خدمات آموزشی - بهداشتی از ۳۴ آبادی دهستان؛ در مقطع ابتدایی ۲۸ روستا، در مقطع راهنمایی ۵ روستا و مقطع تحصیلی بالاتر فقط در روستای دهنومقیم دیبرستان وجود دارد، همچنین در این

دهستان، فقط در ۵ روستا خانه بهداشت وجود دارد و ۲۹ روستای دیگر فاقد خانه بهداشت و درمانگاه هستند. در کل شهرستان رستم هیچ گونه بیمارستان وجود ندارد. همچنین در کل دهستان ۸ روستای بزرگ جمعیتی دارای گاز، ۲۲ روستا دارای شبکه لوله‌کشی آب آشامیدنی و ۹۴ درصد از روستاها دارای برق و تلفن هستند. به لحاظ ارتباطی نیز ۵۴ درصد از راه‌های روستایی دهستان خاکی، ۶ درصد مالرو و ۴۰ درصد دارای راه آسفالت درجه سه هستند. بنابراین فقط روستای دهنو مقیمی (مرکز دهستان) و شهرک دهنو دارای اکثریت خدمات رفاهی - معیشتی (آنهم در حد ناچیز) هستند و مابقی روستاها از حداقل امکانات برخوردارند. از این رو تعدادی از خانوارهای روستایی دلیل اصلی مهاجرت خود را ادامه تحصیل فرزندان، برخورداری از امکانات درمانی و دیگر خدمات رفاهی - معیشتی موجود در شهرها ذکر نموده‌اند.

ب) سایر عوامل اجتماعی و فرهنگی: از میان جامعه روستایی نمونه، تعداد ۷ سرپرست خانوار علت مهاجرت خود و خانواده را ازدواج و ۳ نفر نزدیکی به اقوام و زندگی در کنار خویشاوندان خود بیان نموده‌اند.

ج) پیوندهای قومی - فرهنگی و مقصد مهاجران روستایی: در روستاهای نمونه عوامل قومی فرهنگی در انتخاب محل سکونت نمود بیشتری داشته است. بطوریکه در روستای تل بندو مقصد بیشتر مهاجران شهرهای یاسوج و نورآباد بوده است و دو شهر گچساران و مصیری در مرتبه بعدی قرار داشته‌اند. همچنین در روستای سرآب‌سیاه نیز مقصد مهاجران بیشتر شهرهای یاسوج، نورآباد، مصیری، گچساران و باشت بوده است. و به بقیه شهرها و روستاهای دیگر ناحیه نیز تا حدودی مهاجرت کرده‌اند. اما روستای گنجالو که اصل و نسب آنها به استان کهگلویه و بویراحمد برمی‌گردد، بیشترین تعداد مهاجران را به این استان داشته‌اند. به طوریکه از مجموع ۱۷ پرسشنامه‌ای که در این روستا پر شد، مقصد ۱۳ نفر آنها به شهرهای این استان یعنی یاسوج، گچساران و باشت بوده است (جدول ۵).

جدول ۵. مقصد مهاجران روستاهای نمونه دهستان رستم دو

نام روستا	مقصد مهاجران
تل بندو	یاسوج، مصیری، باشت، اهواز، گچساران، بندرعباس، تهران، اصفهان، شیراز، نورآباد، بوشهر، دهنو، کوپن
سرآب‌سیاه	گچساران، یاسوج، نورآباد، مصیری، بوشهر، شیراز، باشت، کوپن، عسلویه، دهنو
گنجالو	یاسوج، گچساران، باشت، گناوه، مصیری عسلویه

مشاهده می‌شود که مقصد اکثریت مهاجرت‌های روستایی مورد مطالعه به شهر محلی مصیری و شهرهای استان کهگیلویه و بویراحمد به ویژه شهر یاسوج بوده است. چرا که به لحاظ فرهنگی - قومی ساکنین شهرستان رستم چون پیشینه عشایری دارند و شهر یاسوج سرحدات و محل بیلاق آنها در گذشته بوده است، بعد از یکجانشین شدن باز هم این پیوندها و مراودات اجتماعی قومی افراد منطقه با ازدواج و رفت و آمد حفظ گشته است. همچنین بررسی‌های میدانی - اسنادی حاکی از بده بستان‌های فرهنگی - اقتصادی مستحکم بین روستائیان ناحیه و ساکنین شهر یاسوج می‌باشد. به طوری که بیشترین سرمایه‌گذاری مالی ساکنین روستاهای مورد مطالعه (ساخت و ساز خانه و خرید زمین و تجارت و دادوستد در بازار) با این شهر بوده است.

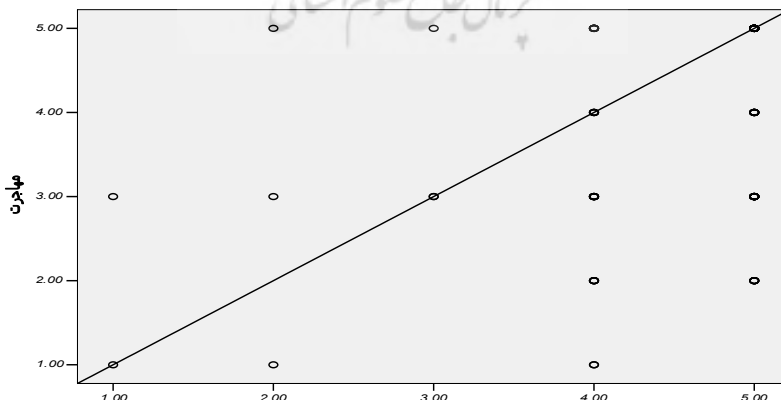
۷. تجزیه و تحلیل یافته‌ها

آزمون فرضیه اول: کمبود اشتغال در روستاها، رفع بیکاری و نیز کسب درآمد بیشتر، عامل اصلی مهاجرت روستائیان دهستان به خارج از فضای روستاهای مورد مطالعه بوده است. (جدول ۶ و شکل ۲).

جدول شماره (۶)، تأثیر کمبود شغل در افزایش مهاجرت

		کمبود شغل	مهاجرت
کمبود شغل	Pearson Correlation	1	.297
	Sig. (2-tailed)		.004
	N	90	90
مهاجرت	Pearson Correlation	.297 **	1
	Sig. (2-tailed)	.004	
	N	90	90

** . Correlation is significant at the 0.01 level

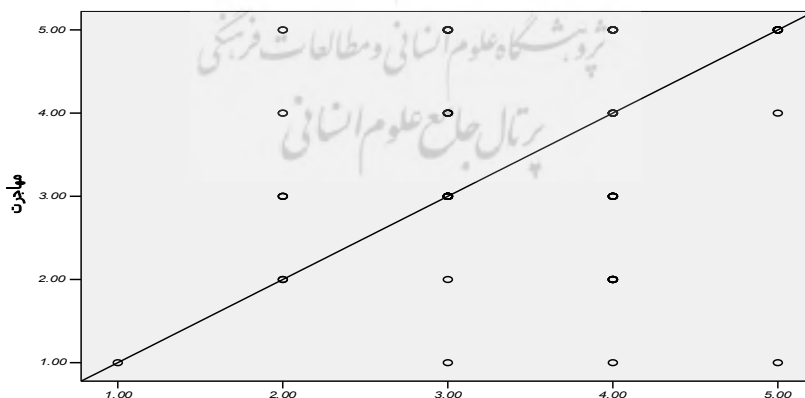
شکل ۲. نمودار ارتباط بین تأثیر کمبود شغل در روستاهای نمونه و افزایش مهاجرت روستائیان

بر اساس جدول فوق، از طریق آزمون پیرسون سطح معنی‌داری به دست آمده ۰.۰۰۴ است که این کمتر از سطح معنی‌داری استاندارد که ۰.۰۵ است، می‌باشد. لذا نتیجه گرفته می‌شود: کمبود شغل و فعالیت در روستاهای نمونه نقش مثبت و معنی‌داری در افزایش مهاجرت روستائیان نمونه به شهرها داشته است. همچنین تحلیل‌های آماری حاکی از وجود سطح معنی‌داری ۰.۰۲۳ میان کمبود درآمد در روستاها و مهاجرت افراد روستایی دارد و چون این مقدار کمتر از سطح معنی‌داری استاندارد که ۰.۰۵ است، می‌باشد. لذا: کمبود درآمد نقش مثبت و معنی‌داری در افزایش مهاجرت روستائیان مورد مطالعه به خارج از فضای روستاها داشته است (جدول ۷ و شکل ۳).

جدول ۷. تأثیر کمبود درآمد در مهاجرت روستائیان

		کمبود درآمد	مهاجرت
کمبود درآمد	Pearson Correlation	1	.240 *
	Sig. (2-tailed)		.023
	N	90	90
مهاجرت	Pearson Correlation	.240 *	1
	Sig. (2-tailed)	.023	
	N	90	90

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

شکل ۳. ارتباط بین تأثیر کمبود درآمد در روستاهای نمونه و افزایش مهاجرت روستائیان

آزمون فرضیه دوم: شهرهای استان کهگیلویه و بویراحمد بویژه یاسوج به دلیل داشتن پیوندهای مستحکم فرهنگی قومی و اقتصادی با ساکنین شهرستان رستم؛ دارای بیشترین جذب مهاجرین روستاهای مورد مطالعه بوده‌اند.

بر پایه مطالب جدول (۸) و نیز تحقیقات میدانی، مقصد بیش از ۴۰ درصد مهاجرت روستائیان مورد مطالعه به سمت شهرهای یاسوج، گچساران و باشت بوده است (جدول ۸ و شکل ۴).

جدول ۸. مقصد مهاجرین روستایی مورد مطالعه

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid روستاهای همین شهرستان	7	7.8	7.8	7.8
	18	20.0	20.0	27.8
شهرهای استان فارس و خارج از استان	65	72.2	72.2	100.0
Total	90	100.0	100.0	

شکل ۴. مقصد مهاجرین روستاهای مورد مطالعه

بدین ترتیب مشاهده می‌شود که: ارتباط معنادار مثبتی بین مقصد مهاجرت‌ها و وجود اشتراکات فرهنگی- قومی در روستاهای مورد مطالعه وجود داشته است. از این رو فرضیه دوم ما و کارآیی شبکه مهاجرت در روند مهاجرت‌های روستایی دهستان نیز اثبات می‌شود.

۷. نتیجه گیری

انسان به عنوان موجودی اجتماعی اصولاً خواهان زندگی در کانون‌هایی است که بتواند ضمن مهیا نمودن مقدمات خوشبختی؛ اکثریت نیازمندی‌های خود و خانواده‌اش را نیز فراهم بیاورد. از آنجائی که محیط‌های روستایی کشور به دلیل مسائل ناشی از سیاست‌ها و برنامه‌های کلان دولت (میل به شهرنشینی و صنعتی‌شدن) طی دهه‌های اخیر و همچنین ضعف بنیان‌های اقتصادی! اجتماعی روستاها به واسطهٔ بروز پیامدهای ناخوشایند محیطی- انسانی از چرخهٔ توسعه‌یافتگی عقب افتاده‌اند. این موضوع سبب پدید آمدن فقر، نابرابری میان شهر و روستا و مشکلات معیشتی- رفاهی بیشمار برای روستائیان شده است. که نهایتاً این افراد به منظور ارتقاء معیشت، دستیابی به رفاه و خوشبختی بیشتر رهسپار سکونتگاه‌های شهری کشور شده‌اند.

از مطالب ارائه شده در این پژوهش که به منظور تحلیل علل مهاجرت روستائیان دهستان رستم دو و نقش پیوندهای قومی- فرهنگی شهرهای مقصد در جذب مهاجرین روستایی انجام گرفته است، می‌توان نتیجه گرفت: علیرغم اینکه کلیه علل طبیعی، اقتصادی و اجتماعی- فرهنگی به طور هماهنگ و ترکیبی در میل به کوچ روستائیان نمونه تأثیرگذار بوده است، رفع نیازمندی‌ها و مشکلات اقتصادی منجمله رفع بیکاری، اشتغالزایی و کسب درآمد افزون‌تر در مراکز شهری؛ از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر مهاجرت خانوارهای نمونه به شهرها بوده است. همچنین ارتباط معناداری بین مشکلات اقتصادی روستائیان دهستان و مهاجرت آنها به دیگر سکونتگاه‌های جمعیتی وجود دارد. به طوری که سهم دلایل اقتصادی در روستاهای مورد مطالعه دهستان تا ۸۰ درصد از عوامل مهاجرت‌های روستایی را در بر می‌گیرد.

در این راستا؛ بررسی انگیزش، انتخاب شهر و مقصد مهاجرت‌های روستائیان نمونه گواه از کوچ خانوادگی و فردی این مهاجرین به سمت کانون‌هایی است؛ که از قرابت فرهنگی- قومی و اجتماعی بالایی با آنها برخوردار می‌باشد. به طوری که مقصد اولیه بیش از ۴۰ درصد از مهاجرت روستائیان به شهرهای استان کهگیلویه و بویراحمد به ویژه شهر یاسوج بوده است. چراکه به لحاظ پیشینهٔ تاریخی و قومی- فرهنگی ساکنین این دو ناحیه سکونتگاهی از یک هویت، فرهنگ و قومیت مشترک برخوردار می‌باشند. همچنین از گذشته تا کنون بیشترین ارتباطات و مراودات اقتصادی- تجاری و اجتماعی- خدماتی روستائیان شهرستان رستم (به ویژه بخش سورنا) با شهر یاسوج و دیگر شهرهای این استان بوده است؛ که این عامل به همراه وجود شغل و بازار کار فراوان به خصوص برای قشر تحصیلکرده روستایی در شهر یاسوج، خود به خود سبب مهاجرت روستائیان شهرستان رستم به این مرکز بزرگ جمعیتی منطقه شده است.

۸. منابع

۱. ازکیا، م (۱۳۸۴)، مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی توسعه روستایی، ویرایش دوم، انتشارات اطلاعات، چاپ چهارم، تهران.
۲. ازکیا، م و فیروزآبادی س‌الف (۱۳۸۵)، سرمایه اجتماعی و نقش آن در تشکلهای تولیدی حوزه آبریز کرخه، مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره پنجم، شماره ۴.
۳. ابراهیم‌زاده، ع (۱۳۸۰)، مهاجرت‌های روستایی، علل و پیامد آن نمونه: استان سیستان و بلوچستان، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال شانزدهم، شماره ۱، صص ۱۶۸-۱۴۳.
۴. ابراهیم‌زاده، ع (۱۳۸۵)، مهاجرت و شهرنشینی: علتها و پیامدها، دو ماهنامه اطلاعات سیاسی اقتصادی، شماره ۲۳۳-۲۳۴، صص ۱۷۱-۱۵۸.
۵. باستانی، س و ساعی‌مهر م (۱۳۸۶)، سرمایه اجتماعی و مهاجرت استقرار در شهرهای بزرگ: مورد شهر تبریز، مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره ۸، شماره ۱، صص ۱۶۷-۱۳۶.
۶. پاپلی‌یزدی، م‌ح و رجبی‌سنجرودی ح (۱۳۸۲)، نظریه‌های شهر و پیرامون، انتشارات سمت، چاپ اول، تهران.
۷. حسامیان، ف و اعتماد گ (۱۳۸۵)، شهرنشینی در ایران، انتشارات آگاه، چاپ پنجم، تهران.
۸. جلالیان، ح و محمدی‌یگانه ب (۱۳۸۶)، تحلیل عوامل جغرافیایی مؤثر در مهاجرت‌های روستایی شهرستان زنجان از سال ۱۳۵۵ تا ۱۳۷۵، پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۶۱، صص ۹۹-۸۹.
۹. زنجانی، ح (۱۳۸۰)، مهاجرت، انتشارات سمت، تهران.
۱۰. سازمان آب و هواشناسی فارس (۱۳۸۳)، گزارش سالیانه آب و هوای استان فارس، شیراز.
۱۱. سعیدی، ع (۱۳۷۹)، مبانی جغرافیای روستایی، انتشارات سمت، چاپ سوم، تهران.
۱۲. طاهرخانی، م (۱۳۸۰)، تحلیلی بر عوامل مؤثر در مهاجرت‌های روستایی - شهری، فصل‌نامه تحقیقات جغرافیایی، سال شانزدهم، شماره ۳، شماره پیاپی ۶۲، صص ۹۳-۶۷.
۱۳. طاهرخانی، م (۱۳۸۱)، بازشناسی عوامل مؤثر در مهاجرت‌های روستا شهری با تأکید بر مهاجرت جوانان روستایی استان قزوین، فصل‌نامه مدرس، دوره ۶، شماره ۲، تابستان، صص ۶۰-۴۱.
۱۴. فیندلی، س (۱۳۷۲)، برنامه‌ریزی مهاجرت‌های داخلی، ترجمه: عبدالعلی لهسایی‌زاده، انتشارات نوید شیراز، چاپ اول، شیراز.
۱۵. قاسمی‌اردهائی، ع (۱۳۸۵)، علل مهاجرت روستائیان به شهرها در ایران با تحلیل پایان‌نامه‌های تحصیلی، فصل‌نامه روستا و توسعه، سال نهم، شماره اول، صص ۸۱-۵۱.
۱۶. قدیری‌معصوم، م و جهان محمدی غ (۱۳۸۷)، نقش برنامه‌های عمرانی پیش از انقلاب در مهاجرت‌های روستا - شهری کشور، فصل‌نامه پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۶۳، صص ۸۰-۶۷.
۱۷. کاظمی‌پور، ش و قاسمی‌اردهائی ع (۱۳۸۶)، تجربه اقامتی و تمایل به مهاجرت به شهر تهران، نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران، سال دوم، شماره ۳، صص ۱۴۸-۱۳۰.
۱۸. لهسایی‌زاده، ع (۱۳۶۸)، نظریات مهاجرت، چاپ اول، انتشارات نوید شیراز.

۱۹. لینچ، ک (۱۳۸۶)، روابط متقابل شهر و روستا در کشورهای در حال توسعه، مترجمین: محمدرضا رضوانی و داود شیخی، انتشارات پیام، چاپ اول، تهران .
۲۰. مرکز آمار ایران (۱۳۷۵)، سرشماری عمومی نفوس و مسکن شهرستان ممسنی، تهران .
۲۱. مرکز آمار ایران (۱۳۸۵)، سرشماری عمومی نفوس و مسکن شهرستان ممسنی، تهران .
۲۲. مرکز بهداشت و درمان شهرستان رستم (۱۳۸۸)، اطلاعات جمعیتی روستاهای شهرستان، مصیری.
۲۳. مزیدی، الف و شاه‌آبادی ع (۱۳۸۵)، دلایل حضور مهاجران روستایی در شهر یزد و وضعیت آنها، مجله جغرافیا و توسعه‌ی ناحیه‌ای، شماره هفتم، صص ۱۶۶-۱۴۷.

24. Curran, Sara R. and Estela Rivero-Fuentes (2003): *Engendering Migration Networks: the case of Mexico Migration . Demography, 40 (2). 289-307.*
25. Kothari, U. (2002) *Migration and Chronic Poverty; Institute for Development Policy and Management; Working Paper, 16, 18.*
26. Lopez, M.E and M. Hollnsteiner (1976): *People on the Move: Migration Adaptation to Manila Residence. Pp 227-250 in Philippine Migration Decision.*
27. Massy, D, R. Alarcon, J. Durand, and H. Gonzalez (1987): *Return to azilan: The social Process of International Migration from Western Mexico. Berkley: University of Social California Press.*
28. Massy, D. and F. Espana (1987): *The Social process of International Migration. Science 237: 738 – 733 .*
29. Salaff, J. W, E. fong and W. Siu-lun (1999): *Using Social Networks to Exit Hong kong. Pp. 299-329 in Networks in the Global Village, B. Wellman(ed). Boulder, Colorado: Westview press.*
30. Temple, G.p (1974): *Migration to Jakarta: Empirical for a Theory. Ph.D. Dissertation. Madison: university of Wisconsin.*